

בס"ד, י"ז אדר התשפ"ו

מנחות נ"ד – החמצה בתפוחים, לישת מנחת חוטא, והפרשת מעשרות לפי ברוטו או נטו

שאלות:

1. מרדכי החמיץ בצק עם תפוחים, ואכל אותו בפסח, האם הוא חייב כרת?

החמצת מנחות בתפוחים

- הברייתא מביאה מחלוקת תנאים, **תנא קמא** אומר שאין מחמיצים את המנחות (שתי הלחם ולחמי תודה) על ידי מיץ תפוחים. **ורבי חנינא בן גמליאל** (ויש אומרים **רבי חנינא בן תרדיון**) אומר שכן מחמיצים בתפוחים.
 - הגמרא **מבררת** האם המשנה בתרומות שאומרת שאם ריסק תפוח של תרומה לתוך עיסה והחמיץ אותה - העיסה אסורה לישראל ומותרת רק לכהנים, כי כל תרומה שמחמצת אוסרת את העיסה לישראל כמו שאומרת המשנה בערלה, היא רק לפי שיטת **רבי חנינא**.
 - והגמרא **מסיקה** שהמשנה יכולה להתאים אפילו לשיטת **תנא קמא**. למרות שלדעתו מיץ תפוחים לא יוצר חמץ גמור לעניין המנחה, אבל הוא יוצר "חמץ נוקשה" (חמץ רעוע/חלש), ובגלל שהתפוח הוא תרומה, גם חמץ נוקשה אוסר את העיסה לישראל.
2. האם במנחת חוטא יש בכלל עיסה או שזה רק קמח?

לישת מנחת חוטא

- **רבי אילא** אומר שהמנחה שהכי קשה לקמוץ אותה היא "מנחת חוטא", כיוון שהיא "חריבה" ולא עיסה (בלי שמן) הקמח נשפך מהיד של הכהן בזמן הקמיצה, וקשה שיהיה קומץ מלא.
- **רב יצחק בר אבדימי**: **חולק** ואומר שמותר לבלול את מנחת החוטא במים, וככה הקמיצה נהיית קלה יותר. לדעתו התורה אסרה רק שמן במנחת חוטא, אבל לא מים.
- הגמרא **מבררת** האם הם נחלקו לגבי אופן המדידה (האם מודדים את הקומץ לפני או אחרי הלישה במים), ומגיעה למסקנה ששניהם מסכימים שמודדים את הקומץ "כמות שהן" (במצב הנוכחי של העיסה). המחלוקת היא רק בפירוש המילה "חֲרִיבָה" שנאמרה במנחת חוטא:
 - **רב יצחק בר אבדימי** סובר ש"חריבה" פירושו רק בלי שמן.
 - **רבי אילא** סובר ש"חריבה" פירושו יבשה מכל דבר, גם משמן וגם ממים, כלומר גם כעת זה רק קמח בלי מים.

3. איך משערים כמות בשר שיש בו 30% מים, לעניין ביטול בתערובת?

מדידת שיעור טומאה בבשר

הגמרא ממשיכה לדון בנושאים דומים שבהם הנפח של האוכל השתנה, ומבררת איך מודדים אותם. הגמרא דנה בבשר של עגל (שדרכו להתנפח ולהגדיל את נפחו בזמן הבישול) ובבשר של בהמה זקנה (שדרכו להתכווץ ולהצטמק בזמן הבישול). המשנה

במסכת עוקצין אומרת שכשצריך לשער את הגודל שלהם כביצה לעניין קבלת טומאה, משערים אותם "לכמות שהן".

○ האמוראים נחלקו מה הכוונה "לכמות שהן":

- **רב, רבי חייא ורבי יוחנן** אומרים: מודדים 'כמות שהן' עכשיו. כלומר, הולכים לפי המצב הנוכחי של הבשר לפנינו.
- **שמואל, רבי שמעון ברבי וריש לקיש** אומרים: 'לכמות שהן' כמו שהיו בהתחלה. במצב המקורי של הבשר לפני שהתבשל.

○ הגמרא **מקשה** מבריייתא על הדעה שסוברת כמו שהיו בהתחלה: הבריייתא דנה בבשר עגל שלא היה בו כשיעור טומאה (ביצה) ותפח בבישול עד שהגיע לכשיעור. הבריייתא אומרת שהוא טהור על מה שקרה בעבר, אבל הוא טמא "מכאן ולהבא" אחרי שהתנפח. משמע שהולכים לפי המצב הנוכחי!

הגמרא **מתרצת** שהטומאה שהבריייתא מדברת עליה היא רק מדרבנן, אבל מהתורה הבשר באמת טהור כי הולכים לפי המצב המקורי.

○ אבל הגמרא ממשיכה להקשות מהסיפא של הבריייתא שאומרת שהדין זה (שטמא מכאן ולהבא) נכון גם לגבי "פיגול" ו"נותר". והרי אם הטומאה היא רק מדרבנן, איך שייך להזכיר כאן פיגול ונותר שהם איסורי כרת מהתורה?

הגמרא **מתרצת**: שהכוונה ל"טומאת פיגול ונותר" – גזירה של חכמים שהם מטמאים את הידיים [חכמים גזרו את הטומאה הזו מפני "חשדי כהונה" – שלא יפגלו קרבן בכוונה בגלל שנאה, ומפני "עצלי כהונה" – שלא יתעצלו באכילת הקדשים וישאירו נותר. הטומאה מכריחה את הכהן להטביל את ידיו וזה מטריח אותו וגורם לו להיזהר].
הבריייתא משמיעה שגם בטומאה כזו, שהיא מדרבנן, הולכים לפי המצב הנוכחי.

○ הגמרא **מקשה** מבריייתא אחרת על בשר זקנה: שאומרת שבשר של בהמה זקנה שהיה בו כשיעור והצטמק בבישול. הבשר טהור "מכאן ולהבא"! גם כאן מוכח שהולכים לפי המצב של עכשיו, וזה שוב נגד הדעה שהולכים לפי המצב המקורי.

○ לכן **רבה מתרץ** ומסביר את מחלוקת האמוראים באופן אחר:

- הוא אומר שכולם מסכימים שאם בהתחלה לא היה כשיעור ועכשיו יש – זה טמא רק מדרבנן. ואם בהתחלה היה ועכשיו אין – זה טהור. כלומר הולכים לפי המצב הנוכחי.
- המחלוקת היא רק במקרה שהיה בו כשיעור, הצטמק (ונעשה טהור), ואז שוב חזר והתנפח לשיעור המקורי.

▪ **שמואל וסיעתו** סוברים שיש "דיחוי" באיסורין: כלומר, ברגע שהבשר הצטמק והטומאה הלכה ממנו, הוא נחשב "נדחה" לגמרי מהאיסור, והוא לא חוזר להיות טמא מהתורה גם אם יתנפח שוב.

▪ **רב וסיעתו** סוברים שאין "דיחוי" באיסורין: ברגע שהוא חזר לנפחו המקורי, חזרה אליו הטומאה.

○ והגמרא מביאה משנה מפורשת שסותרת את שיטת **שמואל וסיעתו**, המשנה **אומרת**: שאם אוכלים בשיעור כביצה, או בשר נבלה ומת בשיעור כזית, שהצטמקו בחמה (ואז הם טהורים) ואז הניחו אותם בגשמים והם חזרו והתנפחו לשיעורם – הם חוזרים להיות טמאים

וחייבים עליהם (בפיגול ונותר).
וזו "תיובתא" לשיטת **שמואל וסיעתו** שיש "דיחוי" באיסורין.

4. האם ניתן להפריש מעשרות מצימוקים על ענבים?

הפרשת תרומות בתאנים וגרוגרות

- הגמרא דנה איך מפרישים תרומות ומעשרות כשיש תאנים לחות ותאנים יבשות (גרוגרות), שהנפח שלהן השתנה. האם מודדים אותן לפי המצב הנוכחי ("כמות שהן") או לפי המצב המקורי כשהיו לחות ("לכמות שהיו").
- הברייתא קובעת כללים להפרשה כדי שלא ייווצר מצב של "מרבה במעשרות" (מפריש יותר מדי, מה שגורם לתערובת של טבל ומעשר בהפרשה, ומקלקל את המעשר):
 - תורמים תאנים (לחות) על גרוגרות (יבשות) במניין: סופרים עשר תאנים על תשעים גרוגרות. אבל לא מודדים במידת נפח, כי הנפח של התאנים הלחות גדול יותר, ואז במידה אחת של תאנים יהיו פחות פירות מאשר במידה של גרוגרות, ונמצא שהוא לא מפריש מספיק.
 - תורמים גרוגרות על תאנים במידה: מודדים נפח של קב גרוגרות על תשעה קבין של תאנים. אבל לא סופרים במניין, כי הגרוגרות קטנות יותר, ואם יספור עשר גרוגרות על תשעים תאנים נמצא שהוא מפריש מעט מדי ביחס לנפח.
- הגמרא מנסה להבין האם הברייתא סוברת שמודדים "כמות שהן" או "לכמות שהיו", אבל היא מוצאת סתירה בין הרישא לסיפא. כי אם מודדים לפי המצב המקורי, הרישא מובנת אבל הסיפא קשה, ואם לפי המצב הנוכחי – ההפך.
- הגמרא מתרצת שמדובר בתרומה גדולה: שאין לה שיעור קבוע מהתורה (אפילו חיטה אחת פוטר את כל הכרי), וחכמים אמרו שאדם יכול להפריש ב"עין יפה" (אחד מארבעים). לכן אין בעיה להרבות במידה כמה שרוצים.
- אבל הגמרא דוחה את התירוץ בגלל דברי רבי אלעזר ברבי יוסי שחולק בברייתא וסיפר שאבא שלו (רבי יוסי) היה מפריש בדיוק עשר גרוגרות על תשעים תאנים – שזה שיעור מדויק של מעשר (אחד מעשרה). לכן מוכח שמדובר ב"תרומת מעשר" העשירית שהלוויים נותנים לכהנים.
- לכן הגמרא מסבירה שתחילת הברייתא היא לפי שיטת אבא אלעזר בן גומל. הוא לומד מהפסוק "וּנְחָשׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם" שהתורה השוותה בין שתי תרומות: תרומה גדולה ותרומת מעשר. וגם תרומת מעשר ניטלת באומד (ובמחשבה – שלא צריך להפריש בפועל)
- והגמרא מדייקת אם ככה, שרבי יוסי הפריש עשר גרוגרות על תשעים תאנים, שמוכח שמפרישים לפי 'כמות שהיו', אחרת הוא הפריש פחות מידי. רב דימי בשם רבי אלעזר דחה את ההוכחה כי גרוגרות זה מקרה מיוחד שהן יכולות לחזור להיות בנפח התאנים הלחות אם שולקים אותם במים.